

Yüsrî ve Esmâ-yı Libâs kasidesi**Zehra ÖZTÜRK¹⁷¹**

APA: Öztürk, Z. (2020). Yüsrî ve Esmâ-yı Libâs kasidesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 377-401. DOI: 10.29000/rumelide.791779.

Öz

Yüsrî, XVIII. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Yüsrî'nin hayatı hakkında biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Şairin, *Divan*'ında bulunan şiirlerinden yola çıkılarak XVIII. yüzyılda yaşadığı anlaşılır. Şiirlerinde, Girit'e bağlı Resmo'dan bahsetmesi sebebiyle şairin orada yaşadığı ya da bir süre orada bulunduğu düşünülebilir. Esmâ-yı Libâs kasidesi Yüsrî'nin *Divan*'ında bulunan beş kasideden biridir. Divandaki dördüncü kaside olan bu manzume "Esmâ-yı Libâsı Müştemil Kaside" başlığını taşır. Yüsrî, bu şiiri giyim kuşam terimleriyle yazmıştır. Klasik kaside muhtevası dışında yazılmış olan eserde, şairin yaşadığı dönemde kullanılan kıyafet ve kumaş adlarına yer verilir. Yüsrî, eserinde kıyafet ve kumaş adlarını tevriye sanatından faydalanarak çeşitli anlamlara gelecek şekilde kullanır. Şair, Esmâ-yı Libas kasidesinde; dest-mâl, arak-çîn, fes, sûfi, tâc, bend, hilâlî, anterî, kapama, kutnî, sâde, taraklı şal, alaca, kabâ gibi günümüzde anlamları bilinen kıyafetlerin yanında, kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan gül-i âh, köse, cûdî, şeşkezi, mirzâyi, burûc gibi kıyafet ve kumaş adlarına da yer verir. Yüsrî'nin giyim sahasına ait terimlerle yazdığı bu manzume devrin sosyal hayatına ve geleneklerine de ışık tutar. Esmâ-yı Libâs kasidesi, giyim kuşam literatürüne katkı sağlaması ve XVIII. yüzyılın sosyal hayatına dair bilgiler vermesi bakımından önemlidir. Bu makalede; şairin hayatı, eserleri ve Esmâ-yı Libâs kasidesi ile ilgili bilgiler verilecek ve Esmâ-yı Libâs kasidesinin nüsha karşılaştırmalı metnine yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Yüsrî, Esmâ-yı Libâs, giyim, XVIII. yüzyıl

Yusri and his poem "Esmâ-i Libas kasidesi"**Abstract**

Yusri is a poet who lived in the 18th century. There is no information in the biographical sources about Yusri's life. Based on the poems in the *Divan* of the poet, it is understood that he lived in the 18th century. In his poems, it may be thought that the poet lived there or had been there for a while, because he talked about Resmo connected to Crete. Esmâ-yı Libas is one of the five odes in the *Divan* of Yusri. This verse, which is the fourth ode in the *Divan*, bears the title of "Esmâ-i Libası Mustemil Kaside" The work, which is written outside the content of the classical ode, contains the names of clothes and fabrics used during the poet's lifetime. üsrî uses the names of clothes and fabrics in his work, making use of the art of tevriye, in a way that means various meanings. The poet includes clothes known as the dest-mal, arak-chin, fes, sufi, tac, afitab, bend, hilali, anteri, kapama, kutni, sade, taraklı şal, alaca, kaba in Esmâ-i Libas, which are known today. In poetry, there are clothing names that do not have information about sources such as gul-i ah, cudi, kose, seshkezi, mirzayi, buruc. This verse written by Yusri in terms of the clothing field sheds light on the social life and traditions of the period. Esmâ-i Libas poetry is important in terms of contributing to the clothing

171 Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Bursa, Türkiye), zehraozturk@uludag.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4686-3958 [Makale kayıt tarihi: 21.05.2020-kabul tarihi: 20.09.2020; DOI: 10.29000/rumelide.791779]

literature and providing information about the social life of the 18th century. In this article; after giving information about the poet's life, his works, the content of Esmâ-i Libas, the comparative text of Esmâ-i Libas will be included.

Keywords: Yusri, Esmâ-yı Libas, clothing, 18th century

Giriş

Divan edebiyatı, yaklaşık altı yüz yıllık uzun bir süreci kapsar. Bu dönemde hem manzum hem de mensur çok sayıda eser kaleme alınır. Özellikle manzum tarzda yazılmış eserler; Divan edebiyatının araştırmacılar tarafından günlük hayattan kopuk ve toplumsal koşulları yansıtmayan bir edebiyat olduğu gerekçesiyle eleştirilmesine neden olur. Ağâh Sırrı Levend bu durumu "Divan edebiyatı içtimai bir edebiyat değildir... Divan edebiyatı serde yetiştirilmiş çiçekler gibi, hemen soluvorecek zannolunur; hakiki hayattan o kadar nasibi azdır." (Levend, 2015: 646-647) sözleriyle ifade eder. Ancak sözlerini "Fakat yaşadığı devr itibarıyla yine onun sadık bir aynası olduğu da muhakkaktır." (Levend, 2015: 647) şeklinde tamamlar. Levend, Divan edebiyatını hayattan kopuk olmakla itham etse de onun devrinin özelliklerini yansıttığına da vurgu yapar. Levend'in Divan edebiyatının kaynakları arasında "tarih ve esatir, batıl ve hakiki bilgiler, hayat, bezm ü rezm, hadiseler, âdet ve ahlâk" başlıklarına yer vermesi de Divan edebiyatının toplumsal olaylarla ve sosyal hayatla iç içe olduğunu gösterir. (Levend, 2015: 15-16) Muhammed Nur Doğan, Divan edebiyatının toplumla iç içe oluşunu "Her toplumun edebiyatı gibi bizim öz edebiyatımız da kendini doğuran, ona vücut verip rengini, tarzını, dünya görüşünü oluşturan kaynaklara sıkı sıkıya bağlıdır ve bir anlamda kültürümüz ve değerler sistemimizin estetik planda yansımasıdır." (Doğan, 2011: 48) şeklinde ifade eder. Yapılan çalışmalar, Divan edebiyatının sosyal hayatı kaynak olarak benimsediğini ve toplum hayatına ayna tuttuğunu gösterir mahiyettedir.¹⁷²

Yüsrî'nin *Divan*'ında bulunan "Esmâ-yı Libâsı Müştemil Kaside" başlıklı kaside de sosyal hayatın Divan şiirine yansımalarının bir örneğidir. Yüsrî, 57 beyitten oluşan kasidesinde yaşadığı dönemde kullanılan 67 kıyafet ve kumaş adına yer verir. Şair, şiirinde kıyafet adlarını tevriyeli biçimde kullanır ve devrin gelenek ve göreneklerine de ışık tutar.

Yüsrî Divanı, 2001 yılında Aslıhan Yıldız Acar ve 2016 yılında Mustafa Atak tarafından olmak üzere iki kez yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. İlyas Kayaokay, 2018 yılında hazırladığı "Divan Şiirinde Elbise Terimleriyle Yazılmış Manzumeler" başlıklı makalesinde Yüsrî'nin Esmâ-yı Libâs kasidesine de yer verir. Yapılan çalışmalarda bazı kıyafet adlarının eksik olması, çalışmaya dâhil ettiğimiz yeni nüshalar ve bazı farklı okumalar dolayısıyla Esmâ-yı Libâs kasidesinin edebiyat ve kültür tarihimize katkı yapacağı düşünüülerek konunun bu makalede ele alınmasına karar verilmiştir.

Yüsrî'nin hayatı ve eserleri

Yüsrî Divanı ile ilgili hazırlanan iki tezde de şairin hayatıyla ilgili bilgi bulunmadığı belirtilir. İki çalışmada da Yüsrî ile aynı mahlası kullanan dört şair hakkında kısaca bilgi verilir. (Acar, 2002: XVI) (Atak, 2016: 16-17) Hem Acar hem de Atak *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nü kaynak olarak Yüsrî mahlasını kullanan Ahmed adlı iki şaire yer verir. Ancak *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* incelendiğinde Yüsrî mahlaslı Ahmed adlı şairin *Safâyî* ve *Sâlim* tezkireleri kaynak alınarak iki farklı kişi olarak kaydedildiği görülür. (İpekten vd., 1988: 539-540) Bunun muhtemel sebebi

¹⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatma Meliha Şen, "Eski Türk Edebiyatında Sosyal Hayat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 5, sayı 9, 2007, s. 467-506

ise şairin ölüm tarihinin *Safâyî Tezkiresi*'nde 1105/1694 yerine yanlışlıkla 1135/1722-1723 olarak kaydedilmiş olmasıdır. İsmail Hakkı Aksoyak, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde Safâyî ve Sâlim'in tezkirelerindeki Yüsrî Ahmed'i aynı kişi kabul ederek Yüsrî Ahmed maddesini oluşturmuş ve *Safâyî Tezkiresi*'nde ölüm tarihinin yanlış yazıldığını belirtmiştir. (Aksoyak, 2014) Bu bilgiler göz önüne alınarak kaynaklar incelendiğinde çalışmamıza konu olan Yüsrî dışında bu mahlası kullanan şairler şunlardır:

Yüsrî Ahmed: H. 1046/M. 1636-1637 senesinde doğdu. Çeşitli medreselerde görev yaptıktan sonra H.1105/M.1694 yılında Şam kadısı olarak atandı. Aynı yıl Zilkade ayında Şam'da vefat etti. (İnce, 2005: 708-709) *Safâyî Tezkiresi*'nde ve *Osmanlı Müellifleri*'nde İstanbul'da doğduğu bilgisi de yer alır. (Çapan, 2005: 736) (Saraç, 2016: 934) *Safâyî Tezkiresi*'nde ölüm tarihi yanlışlıkla H. 1135/M.1722-1723 olarak kaydedilmiştir. *Divan*'ı, *Münşeat*'ı ve *Sadru's-Şerîa Ta'likât*'ı vardır. (Aksoyak, 2014) *Osmanlı Müellifleri*'nde şairin *Mükeffiyat-ı Hamse-Esmâ'ül-Eshâr* adlı bir risalesi ve manzum bir nasihat-nâmesi olduğundan bahsedilir. (Saraç, 2016: 934) İlim ve fazilet sahibi, inşada usta ve üç dilde şiir söylemeye muktedir bir şairdir. (Özcan, 1989: 86)

Yüsrî Abdurrahman Efendi: Kebîrî-zâde Efendi adıyla tanınır. H. 1077/M. 1666-1667 yılında doğmuştur. Ordu kadılığıyla tanınmış Kebîrî-zâde Mustafa Efendi'nin oğludur. Kendisi de babası gibi kadıdır. Halep, Edirne ve Mekke'de kadılık görevlerinde bulunur. Şair, *Sâlim Tezkiresi*'nin yazıldığı yıllarda (H. 1099-1034/M. 1688-1722) hayattadır. (İnce, 2005: 707)

Yüsrî Hızır Efendi: Manisalıdır. Satranç oyununda ustadır. İshak Çelebi ile padişahın huzurunda satranç oynamıştır. (İnce, 2005: 708) Satrancî Hızır Efendi adıyla meşhurdur. (Kurnaz, 2001: 1221)

Yüsrî: *Safâyî Tezkiresi*'nde şairin namı boş bırakılmış ve Diyarbakır'dan zuhur ettiği söylenmiştir. (Çapan, 2005: 739) *Tuhfe-i Nâilî*'de ölüm tarihi H. 1070/M. 1659 olarak kaydedilmiştir. (Kurnaz, 2001: 1220)

Kaynaklar incelendiğinde tezkirelerde bulunan şiir örnekleri ile ilgili de karışıklık olduğu görülür. *Safâyî Tezkiresi*'nde Diyarbakırlı Yüsrî'ye ait olduğu söylenen gazel Yüsrî'nin *Divan*'ındaki 120 numaralı gazelidir.

Nigâh-ı ğamze-dârın dâğ-ı dilde tiş-e-zenlikde

Akıtdı cüy-ı hünüm menzil aldı küh-kenlikde [Çapan, 2005: 739] [Atak, 2016: 179]

Osmanlı Müellifleri'nde Yüsrî Ahmed Efendi (İstanbulî) başlığında "Ahmed Efendi'nin ebyatındandır." diye sunulan üç beyit incelediğinde kelime düzeyinde farklılıklar olsa da bu beyitlerin Esmâ-yı Libâs şairi Yüsrî'ye ait olduğu görülür.

Kays'a Leylâ idi Mevlâ talebinden rehber

Sen de tut semt-i mecâzî deliden uslu haber [Saraç, 2016: 934] [Atak, 2016: 125]

Derdimiz cânâna söylenmiş devâ söylenmemiş

Mâcerâ söylenmiş ammâ müdde'â söylenmemiş [Saraç, 2016: 934] [Atak, 2016: 149]

Düzgün de olsa dinlemez bezm-i yârda

Sâz-ı niyâzı ehl-i hevâ hep bozuk çalar [Saraç, 2016: 934] [Atak, 2016: 128]

Çalışmamızın konusu olan Yüsrî ile ilgili yalnızca iki kaynakta bilgi bulunmaktadır. *Tuhfe-i Nâilî*'de şairin hayatı hakkında tezkirelerde bir kayıt bulunmadığı belirtilir. *Divan*'ında yer alan tarihler sebebiyle şairin H. 1120/M. 1717 tarihinde hayatta olduğunun anlaşıldığı söylenir. Şairin *Divan*'ının biri Millet Kütüphanesi'nde, ikisi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan üç nüshasının bilgileri de yer alır. (Kurnaz, 2001: 1221) *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler, İsimler, Eserler, Terimler* adlı çalışmada Yüsrî ile ilgili XVIII. yüzyılda yaşamış bir divan şairi olduğu ve hakkında bilgi bulunmadığı söylenir. Millet Kütüphanesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan *Divan*'ında yer alan 1717 tarihinden bu asırda yaşadığı ve Girit'ten epeyce bahsedilmesine dayanarak buralı olabileceği ifade edilir. (1998: 628) *Divan*'ı üzerine yapılan iki çalışmada da şairin hayatı hakkında bilgi bulunmadığı belirtilir. (Acar, 2002: XIV) (Atak, 2016: 17) Aslıhan Yıldız Acar'ın hazırladığı çalışmada şairin adı yer almaz. Mustafa Atak tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi Yüsrî Ahmed Nazif Dede Divanı adını taşır. Bunun sebebi ise kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen <http://www.yazmalar.gov.tr/> adresinde şairin *Divan*'ının Yüsrî Ahmed Nazif Dede adıyla kaydedilmesidir.

Her iki çalışmada da Yüsrî'nin şiirlerinden yola çıkılarak şairin hayatıyla ilgili bazı bilgilere ulaşılmıştır. Aşağıdaki beyitler sırasıyla Girit kasabalarından Resmo'daki Ahmed Paşa Camii imamı Kurra Efendi'nin katledilişi ve yine Resmo'da katledilmiş olan vezir Muhammed Ağa için yazılmıştır.

Çıkdı üçler didiler katline Yüsrî târih

Oldı sermed şühedâ zümresine Hacı imâm

H. 1136/M. 1723

Geçüp serden mişâl-i cüsse-i târih-i pür-dağım

Muhammed ketühüdaya menzil-i evvel na'ım oldı

H. 1129/M. 1717

Bu iki beyit şairin XVIII. yüzyılda yaşadığını ve 1723 tarihinde hayatta olduğunu göstermektedir. Yüsrî'nin, Resmo'da yaşayan Köprülü-zâde Es'ad Paşa'ya sunduğu, *Divan*'ın üçüncü kasidesi olan "kerem" redifli kaside ve çalışmamızın konusu olan Esmâ-yı Libâs kasidesindeki

Köprülü-zâde yegâne güher Es'ad Paşa

Lâbis-i çarğab-ı şâh-ı mülk-i 'irfan

beytine dayanarak Yüsrî'nin Resmo'da yaşadığı ya da bir süre burada kaldığı söylenebilir. Şairin, Es'ad Paşa'ya kaside sunması ve ondan övgüyle söz etmesi de Es'ad Paşa'nın şairin hayatında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. (Acar, 2020: XIV-XV) (Atak, 2016: 17-19)

Kaynaklara göre şairin tespit edilebilen tek eseri *Divan*'ıdır. www.yazmalar.gov.tr adresinde Ahmed Nazif Dede adına kayıtlı *Risâle-i Burûc-ı Fünûn* ve *Risâle-i Manzûm* adlı iki eser daha bulunmaktadır. Astroloji ile ilgili bir eser olan *Risâle-i Burûc-ı Fünûn*'un tek nüshası Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümündedir. Mustafa Atak, Vatikan'a gittiğini ancak kütüphanenin izin vermemesi nedeniyle eseri göremediğini belirtir. (Atak, 2016: 20) *Risâle-i Manzûm* ise Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 4267/4 numarasıyla kayıtlıdır. Eser, manzum nasihat-nâme türündedir. Sayfalardan birinin altında "İşbu risâle-i manzûm Nazîf Efendi'nün" notu vardır. Osmanlı Müellifleri'nde Yüsrî Ahmed Efendi'ye ait olduğu söylenen manzum nasihat-nâme Yüsrî Ahmed Nazif Dede'ye ait olabilir ancak net bir hüküm vermek mümkün değildir.

Yüsrî Ahmed Nazîf Dede Divanı'nın tespit edilebilen dokuz nüshası vardır. Nüshalar, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T. 2912, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2841, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler No. 515, Milli Kütüphane 06 Yz A 5357, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 963, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 963, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 966, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 688/1, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 1016, Oxford- İngiltere Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. MS Turk. d. 48 şeklinde kaydedilmiştir. Bunlardan Millet Kütüphanesi'nde Ali Emîrî Manzum Eserler Bölümü'nde bulunan nüsha Yüsrî ve Yüsrî Ahmed Nazîf Dede adına iki kere kaydedilmiştir.

Aslıhan Yıldız Acar, *Divan* metnini İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T.2912, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2841 ve Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler No. 515 nüshalarını kullanarak oluşturmuştur. Mustafa Atak ise ulaşabildiği İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T.2912, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2841, Milli Kütüphane 06 Yz A 5357, Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler No. 515, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 963, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 963, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 966 nüshalarından beşini kullanmış, Topkapı Sarayı'nda bulunan H. 963 numaralı nüshayı imla yanlışlarının çokluğu sebebiyle metne dâhil etmemiştir. Biz bu nüshalardan sekiz tanesine ulaştık. İngiltere'de Bodleian Kütüphanesi'nde bulunan nüsha kütüphanenin yazma eserleri dijitalleştirmemesi sebebiyle elde edilemedi. Yapılan divan neşri çalışmalarından farklı okumalar olduğu için Esmâ-yı Libâs kasidesinin metnini yeniden oluşturmayı uygun gördük. Metni oluştururken bu nüshalardan beşinden faydalandık. Milli Kütüphane 06 Yz A 5357 ve Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 1016 nüshalarında Esmâ-yı Libâs kasidesi yer almadığı için, Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 963 nüshası ise imla yanlışlarının çokluğu sebebiyle çalışmaya dâhil edilmedi. Kaside metni oluşturulurken

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T.2912 (İ1)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2841 (İ2)

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler No. 515 (M1)

Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 966 (T1)

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 688/1 (Y1) nüshalarından faydalanılmıştır. M1 dışındaki tüm nüshalarda kıyafet adlarının üstü kırmızı mürekkeple çizilerek belirtilmiştir. Esmâ-yı Libâs kasidesi, Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz FB 533/1 numaralı Mecmû'a-i Eş'âr'ın 40b sayfasında da kayıtlıdır. Bu mecmuada kıyafet adları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mecmuada bulunan metin, neşre dâhil edilmese de kıyafet adlarının belirlenmesinde bu metinden de faydalanılmıştır. Metinlerin her birinde bulunan kıyafet sayısı farklıdır. Bu nedenle Esmâ-yı Libâs'ın metni oluşturulurken yazma eserlerin hepsi göz önünde bulundurularak kıyafet adları koyu şekilde yazılmıştır.

Esmâ-yı Libâs kasidesi

Yüsrî Divanı'nda 5 kaside, 133 gazel, 7 tarih, 5 kıt'a ve 34 müfred vardır. (Atak, 2016: 20-23) Divandaki ilk kaside tevhid, ikinci kaside ise "Esmâ-yı Kütübi Müştemil Na' t-ı Şerîf" başlığını taşıyan bir na'ttır. Yüsrî bu kasidede önceki yüzyıllarda yazılmış eserlerin adlarına ve özelliklerine yer verir. Bu şiir, şairin

eğitilmiş ve bilgili olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Üçüncü kaside Köprülü-zâde Es'ad Paşa için yazılmış kerem redifli bir kasidedir. Beşinci kaside ise şairin kendi ifadesiyle "duyulmamış atasözleri"ni içerir. Kasideler incelendiğinde Yüsrî'nin orijinallik kaygısı taşıyan bir şair olduğu görülür. *Divan*'la ilgili yapılan çalışmalarda Yüsrî'nin Arapça ve Farsça'yı iyi bildiği, bilgili bir şair olmasının yanında halk kültüründen de haberdar olduğu söylenir. (Acar, 2002: XXI) Özellikle kasidelerinde süslü, ağır bir dil kullanan şairin Arapça ve Farsça'ya şiirlerinde yoğun olarak yer verdiği görülür. Yüsrî, şair olarak kendisini beğenmekte ve şiirlerinin anlaşılması konusunda sıkıntı yaşanmayacağını düşünmektedir.

Hezâr ezber okur râz-ı derûn-ı gönceyi Yüsrî
Ne denli olsa da mânende-i tûmar-ı pîç-a-pîç

[Ey Yüsrî! Bülbül, ne denli kıvrılmış tomara benzese de goncanın derinindeki sırrı ezbere okur.] Beyti şairin hem kendisini şöhretli bulduğunu hem de şiirlerinin anlaşılır olduğunu düşündüğünü gösterir. (Acar, 2002: XXI) (Atak, 2016: 20-25)

Esmâ-yı Libas kasidesi, Yüsrî'nin *Divan*'ında bulunan beş kasideden dördüncüsüdür. Aruzun *Fe'îlâtün* (*Fâ'îlâtün*)/*Fe'îlâtün*/*Fe'îlâtün*/*Fe'îlün* (*Fa'lün*) kalıbıyla yazılmıştır. Bazı mısralarda vezin kusurları bulunur. 57 beyitten oluşan kasidede o dönemde kullanılan 67 kıyafet ve kumaş adına yer verilir. Klasik kaside muhtevâsından farklı bir kaside olan Esmâ-yı Libâs'da şairin kıyafet adlarını tevriyeli kullanması ve yaptığı benzetmeler dikkat çekicidir. Bu sebeple kaside, giyim kuşam kültürü ve tarihi için önemli bir vesikadır. Şair, kıyafet adlarına ve özelliklerine ışık tutmanın yanında devrin gelenek ve göreneklerine dair bilgi de verir.

Osmanlı toplumunda giyim kuşam

Giymek sözcüğü, *Türkçe Sözlük*'te "Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek." şeklinde tanımlanır. (*Türkçe Sözlük*, 2005: 765) Bu nedenle giyinmek başlangıçtan beri, insanın temel ihtiyaçları arasında yer alır. Ancak zaman içerisinde bu ihtiyaç farklı özellikler de kazanır. Bir toplumun giyim kuşam kültürü; toplum içinde bulunan içinde bulunan etnik gruplar, dini inanışlar, coğrafi şartlar, gelenek ve görenekler gibi farklı faktörlere göre şekillenir. Kişinin cinsiyeti, yaşı, mesleği, maddi durumu, üstlendiği toplumsal roller de bir toplumun giysi çeşitliliğini artıran etmenlerdir. Bu durum giyim kuşamı, toplum yapısına ışık tutan bir kaynak haline getirir. Atilla Erden, giyim kuşamın gelişme ve çeşitlenme sürecini şu sözlerle ifade eder:

"Giysi, insanlığın yaşamında önemli yer tutan, zengin içerikli kültürel bir olgudur. Başlangıçta çeşitli doğaüstü güç ve doğal etkenlerden koruma aracı olarak doğmuş ve gelişmiştir. Zamanla iklim farklılıkları, teknolojik gelişmeler, toplumların kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişimler, giysilerin farklı niteliklere kavuşmalarına, fonksiyonunun geniş kapsamlı boyutlar kazanmalarına neden olmuştur. Öyle ki; giysiler koruma fonksiyonlarının dışında, kişilik ve mevki belirlemede, süslenme, çevreye ve topluma uyabilmede daha ilk bakışta önemli ipuçları veren semboller kompleksine dönüşmüşlerdir. Bu oluşum giysiyi, kişinin belli boyutlarda dünya görüşünü, yaşam felsefesini, düşünce ve değer yargılarını yansıtan bir ayna niteliğine ulaştırmıştır. Dolayısıyla, bireylerden oluşan toplumların da canlı yansıtıcıları olmuşlardır." (Erden, 1998: 10)

Osmanlı Devleti, kendine has ve özgün bir giyim kültürüne sahiptir. (Çetin, 1995: 4) Devletin yüzyıllarca hüküm sürmesi, topraklarını genişletmesi ve toplumdaki etnik çeşitliliğin artması Osmanlı giyim kültürünü çeşitlendirmiş ve zenginleştirmiştir. Giysi, giyen kişi için bir sosyal statü göstergesidir. Farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşmuş karmaşık bir yapısı olan Osmanlı Devleti'nde giysi çeşitliliği insanların din, ırk, meslek, zenginlik açısından diğerlerinden ayırt edilmesini kolaylaştırmıştır. (Goodwin, 1997: 173) Osmanlı giyim kültürü, Türklerin Orta Asya'da göçebe yaşadığı döneme

dayanmaktadır. Değişen koşullar Osmanlı giyim kültürünün temelinde farklılığa sebep olmamış, giyim kuşam eşyaları genel hatlarını korumuş, yalnızca detaylar değişmiştir. Osmanlı giyim kültürü devletin hüküm sürdüğü altı yüz yıl boyunca benzer biçimdeki kıyafetlerle devam eder. XIX. yüzyıldan itibaren büyük değişiklik gösterir. (Görünür ve Ögel, 2006: 61) Osmanlı giyiminin dikkat çeken bir özelliği de “kat kat” giyinmedir. Doğu kültürü giysilerine ait bu özellik, iklim koşulları sebebiyle ısınma amaçlı tercih edilir. Giysiler kat kat giyilirken, hangi sırayla neyin giyileceği bellidir ve gösterilmek istenen kumaşlar özenle seçilir. Türk giysilerinin çoğunda görülen bu giyinme biçimi zenginlik ve güç göstergesi olarak da görülebilir. (Himam, 2013: 96-97) Bu kat kat giyinme biçimi Osmanlı’da kadın, erkek ve çocuk için aynıdır. Osmanlılarda kadın, erkek ve çocuk kıyafetleri; şalvar, gömlek, iç ve dış kaftanından oluşurdu. Ölçüleri dışında kumaş ve kesimlerinde fark yoktu. (Tezcan, 2012: 1) “Kat kat” giyinme tercihi de Osmanlı giyim kültürünün zenginleşmesine katkı sağlamıştır.

Esmâ-yı Libâs kasidesinin muhtevası

Yüsrî, Esmâ-yı Libâs kasidesini Osmanlı giyim kültürünün klasik özelliklerini koruduğu XVIII. yüzyılda kaleme alır. Kasidesinde toplumun farklı kesimlerince tercih edilen kıyafet ve kumaş adlarına yer verir. Esmâ-yı Libâs kasidesi bir nevi tevriye kasidesi de sayılabilir. Şair; sıkça kullandığı tevriyenin yanında teşbih, telmih, istiare, hüsn-i talil gibi söz sanatlarından da faydalanır. Yüsrî, kasideye şiir söyleyişini överek ve şiirinin konusunu açıklayarak başlar. Şair, okuyucuyu düzgün sözlerinin süs dağıtan kalemine kulak vermeye davet eder. Çünkü kıyafet adlarından oluşan şiiri cilveleriyle kendini gösterecektir.

Güş tüt hâme-i zînet-dih-i endâm-beyân
Nazm-ı esmâ-yı libâs itse gerek cilve-künân

İkinci beyitte, şair kıyafet ve kumaş adlarına yer vermeye başlar. Şiirde kullanılan ilk kumaş adı “dest-mâl”dir. Dilimize Farsça’dan geçen sözcük; el silecek şey, elbezi, yağlık, peşkir anlamlarına gelir. Günlük hayatta mendil gibi üstte taşınmış, yalnızca el yüz kurulamak için değil; yüzün terini silmek için de kullanılmıştır. (Koçu, 1969: 89) Beyitte yer alan diğer kıyafet ise benzer bir işlevi olan “arak-çîn”dir. Arak-çîn, külah ile kavuğun terden yağlanıp kirlenmemesi için bu iki kıyafetin altına giyilen takkidir. Halk arasında “terlik” de denir. (Koçu, 1969: 13) Şair, bu iki kelimenin “ter”le ilgili olmasıyla bağlantı kurarak “Emellerimin gül bahçesinin çemeni suya doyar mı?” cümlesiyle istifham yapar.

Dest-mâl nîgeh-i âz-ı arak-çîniñ iken
Çemen-i gülşen-i âmâlim olur mı reyyân

Yüsrî, üçüncü beyitte devrinde başlık olarak yaygın kullanılan “fes” i bu kıyafetin kaynağı olarak görülen Fas’la tevriyeli olarak kullanır. Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*’nde “fes” maddesine önemli bir yer ayırır. *Kamûs-ı Türkî* ve *Büyük Türk Lügati*’nde “Fas şehrinde icat edilmiş baş kisvesi” şeklinde tanımlanan fesin tarihi, Frikya Kralı Midas’ın Frikya külahına kadar dayanmaktadır. Müslüman olan toplumlar içerisinde fes giyen ilk topluluk Faslılar olduğu için sözlüklerde onların icadı olarak kabul edilir. Osmanlı Devleti’nde ise XVI. yüzyıldan itibaren fes giymeye başlanmıştır. Zamanla toplumda yaygınlaşan fes; kadın, erkek, çocuk ve her sınıftan insanın giydiği bir giyecek haline gelir. (Koçu, 1969: 113-116) Bu beyitte şair, devrinde fes kullanımının yaygınlığına ve fesin Osmanlı ülkesine Arap dünyasından geldiğine dikkat çeker.

Tâ-benâ-gûşa yitişdi hâtt-ı nev-hîz dahı
İtdi maşşür-ı bilâd-ı Fesi hayl-i ‘Urbân

Kasidenin dördüncü beytinde, yünlü kumaş anlamına gelen “sûf/sof” ile tasavvuf ehli kişi olan “sûfi” sözcükleri tevriyeli kullanılır. Beytin ikinci mısraında, padişahlar ve gelinlerin de kullandığı; tarikat şeyhlerinin başlığı “taç”a yer verilir. (Koçu, 1969: 220) Yüsri; sofinin, sevgilinin dudağına âşık olmakla halka erkeklik sattığını ve taç sahibi bir horoz olduğunu gösterdiğini söyler. Şairin bu ifadeleri edebiyatımızda sofîye karşı olumsuz tutumun bir yansımasıdır. Zahit olarak da adlandırılan sofinin eleştirilmesinin temel nedeni; soğuk, kuru bir zühd anlayışını benimsemesi, kaba ve ham sofuluğu, şekilci ve merasimci oluşu, katı ve sert dindarlığı, rıyası ve yobazlığıdır. (Sucu, 2007: 233) Yüsri de bu beyitte sofîyi şekilciliği ve riyakârlığı sebebiyle eleştirir.

‘Aşk-ı la’liñle şatar erligi halka **şûfi**
Dik bā-tāc-ı ħurūs oldığın eyler iz’ân

Beşinci beyitte, “gül-i âh” adlı kıyafet kullanılır. Kaynaklarda bu başlıkta bir kıyafet adına rastlanmaz¹⁷³. “Âh” ise tek başına *Derleme Sözlüğü*’ne göre “Kadınların başlarına örttükları beyaz tülbent.” (*Derleme Sözlüğü*, 2009: 121) anlamına gelir. Gül-i âh bu örtünün bir çeşidi olabileceği gibi başka bir kıyafet adı da olabilir. Bununla birlikte, ilk mısra da kullanılan “Suhteganın savurur başına her dem gül-i âh” ifadesi sofilerin de başlarına giydiği “külâh”ı akla getirmektedir. Şair, bu kullanımı iki kıyafeti de kastetmek üzere bilinçli olarak tercih etmiş olabilir. Külâh, yüzyıllar boyunca erkekler, askerler ve her tabakadan halk tarafından giyilmiş bir başlıktır. Dikişsiz, tek parça keçeden yapılır. Mevlevî külâhları dışında tepesi sivridir. (Koçu, 1969: 162)

Sûhtegânın şavurur başına her gâh **gül-i âh**
Yâsemēn-rîz olur lâlelere bād-ı ħazân

Altıncı beyit de önceki iki beyit gibi tasavvufla ilişkilidir. Şair, zerrenin cisminde vazgeçerek “âfitâba” yani güneşe ulaştığını söyler. Vuslatı kolaylaştırmak için gelip geçici olan “fenâ”yı terk etmeyi öğütler. Metinde güneş anlamındaki “âfitâb” kelimesi ile “fenâyî” sözcüklerinin üstü çizilidir. Ancak kaynaklarda “âfitâb” adını taşıyan kıyafet ya da kumaşa rastlanmamıştır. “Fenâyî” ise Kalenderîlerin giydikleri “fenâ” da denilen cübbe, palto gibi üstlülkeler verilen addır. (Onay, 2013: 243) Beyitte tasavvufî bir terim olan “fenâ”yı terk etmek tasavvuf zümresine ait bir kıyafetle kullanılır.

Âfitâba irişür zerre mücerredlik ile
Sen de terk eyle **fenâyî** k’ola vuşlat âsân

¹⁷³ Aşağıdaki kaynaklarda “gül-i âh”, “âfitâb”, “gül-efser”, “köse”, “şeşkezi”, “cûdî”, “kâ’im-hâne”, “mirzâyî” “burûc”, “çeşm-i bülbül”, “bâdeli kürdi” “tepe-dâr” ve “at” sözcükleri ile ilgili bilgi bulunamamıştır: Argıt, B. (2015). Osmanlı İstanbul’unda Giyim Kuşam. A. Bilgin (Ed.), *Antik Çağ’dan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Toplum* (c. 4 s. 230-247). İstanbul: İbb Kültür A.Ş.; Bahadır, S. C. (2015). Osmanlı Sosyal Hayatının Divan Şiirine Yansımaları. (Ed. Ö. Şenödeyici), *Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu* (s. 557-608). İstanbul: Kesit; Bilgen, S. (1999). *Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimi* 16. yy-19. yy, (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Dağlı, B. (2007). *Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet ve Kumaş Adları Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul; Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (Haz. A. S. Güneçal). Ankara: Aydın; Ermert, E. (2019). *Ansiklopedik Giyim-Kuşam ve Moda Sözlüğü*. İstanbul: Hayalperest; Koçu, R. E. (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür; Kubbealtı Lügati (26.06.2020) Erişim Adresi: <http://lugatim.com/>; Onay, A. T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. (Haz. C. Kurnaz). Ankara: Berkan; Özen, M. E. (1981). “Türkçe’de Kumaş Adları”, *Tarih Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 33, 291-340; Özkan, Ö. (2005). *Divan Şiirinde Sosyal Hayat (14 ve 15. Yüzyıl)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Öztekin, Ö. (2004). *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Öztoprak, N. (2010). “Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4, 103-154; Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I, II, III*. İstanbul: Milli Eğitim; Pala, I. (2009). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı; Redhouse, S. J. W. (2006). *A Turkish and English Lexicon 3. Edition*. İstanbul: Çağrı; *Tarama Sözlüğü I, II, III, IV, V, VI* (1972). Ankara: Türk Dil Kurumu; *Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu; *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I, II, III, IV, V, VI* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yedinci beyitte, taç anlamına gelen “efser” sözcüğü “gül-efser” şeklinde kullanılmıştır. Kaynaklarda “gül-efser” şeklinde bir kıyafet adı bulunmamıştır. “Gül-efser”in taç çeşidi olduğu düşünülebilir. Beyitte, “Meclisin şarap sürahisinin gerdanı bağlansa şaşılacak şey midir? Çünkü at başını dik tutunca [ona] gül-efser takılır.” ifadesi kullanılır. Beyitte kabaktan yapılmış şarap sürahisine ata benzetilmiştir. Bu nedenle “gül-efser”in at süslemede kullanılan bir aksesuar olduğu düşünülebilir.

Ne‘aceb gerdeni bağlansa kedü-yı bezmiş
Çün **gül-efser** urulur başını dik tutsa hışân

Sekizinci beyitte, kumaş ve kıyafet adı olarak “bendi” sözcüğü yer alır. “Bend” ve “bendi” birer kumaş çeşididir. (Kayaokay, 2018: 525) Kelime “bandı” şekliyle kadın ayakkabısı anlamında da kullanılır. (Dağlı, 2007: 40) Şair beyitte bu kıyafetlerden birini kullanmış olabilir. Ancak beytin anlamı göz önünde bulundurulduğunda, şairin kastının kadınlara ait bir kıyafet olan “bende” olduğu görülür. Bende, kadınların boyunlarına bağlayıp el ve yüzlerini silmek için kullandığı bir mendildir. Kadınların göğüslerine gerdikleri kumaş anlamına da gelir. (Dağlı, 2007: 44) Şair, beyitte “Bağın gülünün bendi, bülbülün aklını zapt eder, gülen sevgilinin yüzü, hevesli kimseleri kul eder.” ifadesine yer verir. Şair, beyitte kullanılan “bağın gülü” ifadesiyle sevgilinin göğüs ve gerdan bölgesi arasında benzerlik kurar. Böylece “bende”nin vücutta kullanıldığı yere de dikkat çeker.

Žabı ider hüş-ı hezârı gül-i bağun **bendi**
Kul ider ehl-i hevâyı belî rüy-ı ħandân

Dokuzuncu beyitte, “hünkâr” kelimesi padişah anlamında kullanılır. Kaynaklarda tek başına “hünkâr” adını taşıyan bir kıyafet bulunmaz. “Hünkâr kilidi” ve “hünkâr takkesi” şeklinde iki kıyafet vardır. Hünkâr kilidi, Sivas yöresinde kullanılan bir motifli çorap türüdür. Hünkâr takkesi ise Osmanlı padişahlarının benekli denilen kadifeden yapılmış kışa mahsus gecelik takkeleridir. (Dağlı, 2007: 136) Beytin ikinci mısramında geçen “gürz”; yuvarlaklığı ve üzerinde bulunan ufak demirler dolayısıyla, benekli bir takkeye benzetilebilir. Bu nedenle Yüsrî’nin beyitte “hünkâr” sözcüğünü “hünkâr takke” anlamında kullandığı düşünülebilir.

Sevenün sen kulu ol sevmeyeniñ **hünkârı**
Mûra bir kelle şeker mâra görün gürz-i gîrân

Onuncu beyit, Yüsrî’nin devrinin gelenek ve göreneklerine yer verdiği beyitlerden biridir. Bu beyitte “helâlî/hilâlî” kumaşı kullanılmıştır. Şairin yaşadığı XVIII. yüzyılda ramazan ve bayram günlerini önceden belirlemek mümkün değildi. Bu nedenle ayın hareketlerini takip etmek üzere devlet tarafından bir heyet belirlenirdi. Yüksekçe bir yerden ayın hareketlerini izleyen bu heyet, hilali gördüğünde; padişah fermanıya ramazan ve bayram günleri halka duyurulurdu. (Bahadır, 2015: 586) Yüsrî de beyitte “hilâlî” sözcüğüyle bu geleneği hatırlatır.

Rü’yet-i ħacibi ħacetimi şiyâm-ı hecre
Tutalum eyledi pinhân **hilâlî** ramazân

On birinci beyitte, yer verilen kıyafet adı “köse”dir. Ancak kaynaklarda, “köse” adında bir kıyafet bulunmaz. Beyitte “köse” sakalı, bıyığı çıkmayan kişi anlamında kullanılır.

Düşürür turesin ebrûları piç ü tâba
Köse mebhâşde ebu’l-lihyeyi eyler şu‘bân

On ikinci beyitte, “şeşkezi” adlı kıyafete yer verilir. Ancak kaynaklarda kelimenin anlamı bulunamamıştır. Nüshalardan yalnızca birinde bu sözcüğün yerinde “şeş-geri” kelimesi bulunur. Şeş-ger, altıparmak kumaşının başka bir türüdür. “Şeştari, şitari, çitari, balkaymak” gibi adlarla da bilinen yollu yollu bir kumaştır. (Dağlı, 2007: 249) Nüshaların çoğunluğu göz önünde bulundurarak şairin “şeşkezi” kelimesini kullandığını düşünüyoruz.

Her âteşde aluruz **şeşkezi** menzil-gehde
Azmâyişe ğaraž işte ħadeng işte kemân

On üçüncü beyitte, “cûdi” adlı kıyafet adı, Nuh Tufanı’na telmih yapılarak Cudi Dağı’yla tevriyeli kullanılır. Ancak kaynaklarda “cûdi” adlı bir kıyafet ya da kumaş bulunmaz.

Olsa **cûdi** demi tûfân-ı kerem tağ-ı dilim
Fûlk-i maķşûdı kımaz vuşlata mevc-i hicrân

On dördüncü beyitte, Osmanlı Devleti döneminde mezar taşlarına ait bir geleneğe yer verilir. Yüsri, bu beyitte mezar taşlarına sarık konması âdetinden bahseder. Beyitte “mermer” adlı kumaş konu edilir. Mermer de denilen mermerşahi, tülbentten kalın, pamuklu, beyaz bir dokumadır. Çocuklar için iç gömleği dikmek için kullanılır. Büyükler de sarık olarak kullanır. (Dağlı, 2007: 195) Osmanlı Devleti döneminde kullanılan mezar taşları başlık, ser-levha, kimlik bilgileri, dua ve tarih bölümlerinden oluşur. Mezar taşlarının başlık kısmında, genel adı serpuş olan başa giyilen kıyafetler bulunur. Sarık da bunlardan biridir. (Sipahi ve Çetin, 2010: 233) Mermerden yapılan mezar taşlarının üzerine sarık işlenir. Toplumun her kesiminde sarık giyilse de bu başlık ulema ile özdeşleşmiştir. (Bozkurt, 2009: 154) Yüsri, bu beyitte mezar taşlarına sarık konmasını, ölen kişilerin “mermer sarınması” olarak adlandırır. Ölen kişinin sevgilisinin gücünü göstermek adına böyle yaptığını söyleyerek de hüsn-i talil yapar. Mezar taşlarına sarık konması geleneği XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde II. Mahmud’un getirdiği yeni kıyafet kanunuyla yerini fese bırakır. (Sipahi ve Çetin, 2010: 233)

Küştegânun çoğı **mermer** şarınur maķberede
Başı pekligini dildârınun eyler i’ lân

On beşinci beyitte, “kâ’im-hâne” sözcüğü kullanılır. Kaim; ayakta duran, bir şeyin yerine geçen, namaz kılan anlamlarına gelir. Ancak, “kâ’im-hâne” sözcüğünün anlamı kaynaklarda bulunamamıştır. Beyitte geçen meyhane, veli ve mescid sözcükleri adı geçen kıyafetin tasavvuf kültürüne ait olduğunu düşündürür.

Ķâ’im-ĥâne-geh-i ĳâ’id-i mey-ĥâne veli
Künc-i mescidde alur uyķuyı zerrâķ-ı zamân

On altıncı beyitte, günümüzün giyim eşyalarından biri olan “gömlek” kelimesi kullanılır.

Çün hezârân nuķûd-ı dile olduĳ mâlik
Beni **gömlek** yirine ĥâkle ey ĥ’âce amân

On yedinci beyitte, bugün entari şekliyle kullandığımız “anteri” kelimesi vardır. Bu kıyafet hem erkek hem de kadın giyiminde kullanılır.

Pizen-i ‘aķlı zebûn eyledi siĥr-i niĳehin
Râh-ı zenlikde ise ‘**anteri** geçdi müjĳân

On sekizinci beyitte, “kapama” ve “kutnî” kelimeleri kullanılır. Kapama sözcüğü; elbise takımı, hırka, manto, yelek gibi pek çok kıyafet için kullanılır. (Dağlı, 2007: 154) Beyitte kapama sözcüğü, “kapamak” eyleminin olumsuzu şeklinde kullanılır. Kutnî, ise yaygın olarak “kutnu” şeklinde kullanılan pamuklu bir kumaştır. (Dağlı, 2007: 180)

Sākīyā gel **kapama kutnî** fem-i mināya
Eyleme dīde-i şahbā-keşi gör dü cihān

On dokuzuncu beyitte, “sade” sözcüğü süssüz, yalın anlamında kullanılır. “Sade”; astarsız, tek kat süssüz elbise anlamına gelir. (Dağlı, 2007: 231)

Hālden **sāde** ider naqş-ı muşavver ruḥuḥı
Bî-nuqaḥ nāmeyi daḥı güzel oḡur yārān

Yirminci beyitte, “bey, bey oğlu” anlamlarına gelen “mîrzâ” sözcüğü “mîrzâyi” şeklinde kullanılır. Kaynaklarda “mîrzâyi” adında bir kıyafet yoktur.

Künc-i çeşmünde ider ġamze-i tātārına yer
Niçe **mîrzâyi** bucaġa şoġar ol hān-ı zamān

Yirmi birinci beyitte “burûc” kelimesi kullanılır. Kaynaklarda “burûc” adlı bir kıyafet ya da kumaş adına rastlanmaz. Beyitte, sevgilinin dudağı, ağzı ve mey sözcüklerinin kullanılması “burûc”un sevgilinin yüzünü örten bir kumaş olabileceği fikrini verir.

Hiç **burûc** çekilür mi mey eyā ḥoġka dehen
Ne revā mā’il-i ma’cün-ı lebüḡ aġlaya ḡan

Yirmi ikinci beyitte, “taraklı şal” ifadesine yer verilir. Taraklı, eskiden kullanılan bir giysi adı olmasının yanında tarak dişleri gibi yollu çubuk desenli kumaş anlamına gelir. (Dağlı, 2007: 254-255) Şal da taraklı gibi hem kumaş hem giysi adıdır. Omuza ve başa örtülen kumaşlara ve kadınların kullandığı başörtüsüne şal adı verilir. (Dağlı, 2007: 246) Şair beyitte; sevgilinin saçındaki meşşataya ait tarağın görüntü olarak bakır renkli, taraklı kumaştan yapılmış şala benzetilebileceğini söyler.

Beḡzedürse n’ola jengārī **taraklı şāla**
Her gören şāne-i meşşatayı zülfünde ‘ayān

Yüsrî, yirmi üçüncü beyitte “alaca” kumaşının adına yer verir. Beşparmak adı da verilen bu kumaş kırmızı zemin üzerine sarı çubukları olan karışık renkli bir kumaştır. (Dağlı, 2007: 28) Şair, beyitte kumaşın renk özelliğinden faydalanarak ikiyüzlü, kötü kalpli kişi anlamına da gelen alaca kelimesini kullanır. Anlamı güçlendirmek için siyah beyaz renkli atlar için kullanılan “ablak” kelimesine yer verir. “Ablak-ı çarḥ” yani “feleğın alaca atı” tabiri Selçuklulardan kalma bir tabirdir. Anadolu Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad tahta çıkış töreni esnasında törenin atlı kısmını başlatmak üzere “zamanın alaca atı”na binmeye davet edilmiştir. (Esin, 2004: 271) Yüsrî, beyitte kötü kalpli olan kişinin devrin sultanı bile olsa bir şey elde edemeyeceğini ifade eder.

Ablaġ-ı çarḡa süvār olsa da ḡalbi **alaca**
Yine menzil alamaz itse ne deḡlü cevelān

Yirmi dördüncü beyitte, “çeşm-i bülbül” ve “tuman” sözcüklerini kullanır. Kaynaklarda “çeşm-i bülbül” adlı bir kıyafete rastlanmaz. Kayaokay, “çeşm-i bülbül”ün kıymetli bir kumaş olduğunu söyler ancak kaynak göstermez. (Kayaokay, 2018: 525) Çeşm-i bülbül, III. Selim ve Abdülmecid zamanında Beykoz ve Paşabahçe’de açılan fabrikalarda üretilen günümüzde antika değeri taşıyan, helezonî çizgili veya hareli, renkleri son derece ahenkli, çok ince cam eşyanın adıdır. Bu ismin, eşyaya desenlerinin bülbülün gözündeki halkalara benzetilmesi sebebiyle verildiği düşünülmektedir. (Kubbealtı Lügati, Erişim tarihi: 20.05.2020) XVIII. yüzyılda kaleme alınan kaside de bu ifadenin kullanılması, bir kıyafet ya da kumaşın cam eşyanın adı konulurken ilham olabileceğini düşündürür. Beyitte kullanılan diğer kıyafet adı ise şalvar anlamındaki “tuman”dır. Şair, bu kelimeyi “gülün işi tuman” şeklinde işi zor anlamında duman sözcüğüyle tevriyeli kullanır.

İdemez şarf-ı nîgeh eşkle **çeşm-i bülbül**
Şebnem-i çarhla gülşende gülün işi **tuman**

Yirmi beşinci beyitte, “peşm”, “bâdeli kürdi”, “girîbân” ve dâmân” adlı kıyafetlere yer verilir. Peşm, yün anlamına gelir. Girîbân gömlek, dâmân ise etektir. Ancak nüshalardan birinde “yâdeli” şeklinde yazılan “bâdeli kürdi” hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Şairin otuz ikinci beyitte kullandığı “kadın ceketi, hırkası” anlamındaki “kürdiye” adlı kıyafetin bir çeşidi olduğu düşünülebilir.

Peşmi koymaz ‘acabâ derzi bizüm cämemize
Bâdeli kürdi girîbânına döndi **dâmân**

Yirmi altıncı beyitte, “tepe-dâr” adlı kıyafet kullanılır. Kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmasa da -dâr ekinin “tutan” anlamından yola çıkarak ve beyitte kullanılan “başıma teng oldı cihân” ifadesi sebebiyle “tepe-dâr”ın bir başlık çeşidi olduğu düşünülmüştür.

Dilde taşvîr ideli zâtını Bihzâd-ı hayâl
O **tepe-dâr**ı benüm başıma teng oldı cihân

Yirmi yedinci beyitte Mevlevî dervişlerine ait “tennûre” adlı giysi adı kullanılır. Tennûre, Mevlevî dervişlerin sema törenine çıkarken giydikleri kolsuz, yakası yırtmaçlı uzun bir entaridir. (Dağlı, 2007: 258) Şair, beyitte tennûre kelimesini tenin nura gark olması anlamıyla kullanır. Zikreden dervişlerin terlemesini de zikir yapmalarına değil, sevgiliye sarılma sebebine bağlayarak hüsn-i talil yapar.

Ġarķ olur ol mehi ağuşa çeken **ten nûra**
Şanma beyhûde ‘araķ-rîz olur ehl-i devrân

Yirmi sekizinci beyitte, hem “yazlık” ayakkabı hem de ipekli kumaş adı olan “sandal” sözcüğü kullanılır. Avrupai bir ayakkabı olan sandal Osmanlı ülkesinde 1908’den sonra yayılmıştır. (Dağlı, 2007: 233) Bu nedenle şairin, beyitte kumaş olan “sandal”ı kullandığı düşünülmektedir.

Nil-i mazmûna cerîm oldı ise tab‘-ı selîm
Hâme **şandâl** aña bârik-i hayâl oldı lebân

Yirmi dokuzuncu beyitte, İran’dan ithal edilen bir kumaş olan “dârâyî” kelimesi kilise çanı olan “derâ/derây” ile tevriyeli olarak kullanılır. Dârâyî çeşitli renkler üzerine kalın eski bir kumaşın adıdır. Şam’da dokunan benzerlerine “Şam dârâyî”si diğer bir çeşidine ise “Pülâdî dârâyî” adı verilir. (Koçu, 1969: 86)

Ey şanem ma' bed-i İslâm-ı **derâyi** neyler
Ne belâ idi bizim başımıza bu efğân

Otuzuncu beyitte, “kuşak” ve “tolama” birlikte kullanılır. Beli sarmak için kullanılan “kuşak” kuş ağı şeklinde, belden kuşakla tutturulan cübbe anlamındaki “tolama” sözcüğü ise “dile dolamak” eyleminin olumsuzu şeklinde kullanılır. Şair, beyitte “Kuş ağı sarhoş erkek aslanı avlayamaz. İhsan et bizi zahid diline dolama.” diyerek zahide karşı olumsuz tutumunu sürdürür.

Kuş ağı şayd idemez şîr-i ner-i ser-mesti
Bizi zâhid dilüğe **tolama** eyle ihsân

Otuz birinci beyitte, önceki beyitteki gibi bele sarılan kumaş anlamındaki “kemer-bend” kullanılır.

O mehe hâle-i âğüş-ı **kemer-bend** yiter
Şâmdan neyler ider ‘azm-i reh-i Hindistân

Otuz ikinci beyitte, şair devrin müzik kültürüne de hâkim olduğunun gösterir. Beyitte geçen “kürdiye” kelimesini müzik makamı olan “kürdî” ile tevriyeli kullanır. Kürdiye; *Derleme Sözlüğü*'ne göre kadın ceketi, uzun hırka anlamlarına gelir. (*Derleme Sözlüğü*, 2009: 3044) “Kürdü” şeklinde de kullanılır. Kürdünün yeldirme anlamı da vardır. Şair, beyitte müzikte bir usulün adı olan “evfer” sözcüğüne de yer verir.

Nağme-i **kürdiye** çevirir be-uşul-i evfer
Eylesem eşk-i pür-efşân ile âheng-i figân

Otuz üçüncü beyitte, bugün de kullanılan “yelek” yer alır. Yelek sözcüğü beyitte kanatlanmak, kanat açmak anlamına gelen “yeleklenmek” eylemi şeklinde kullanılır. (*Türkçe Sözlük*: 2005: 2160)

Uçdı hattıyla **yelek**lendi hadeng-i hüsnî
Kâmetüm kabza-i cevrinde dağı şekl-i kemân

Otuz dördüncü beyitte, mintan anlamına gelen “nîm-ten” sözcüğü yer alır. Nîm (yarım) ve ten (beden) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan bu kelime, beyitte incelik ve zayıflık yönüyle “meh-i neve” yani hilale teşbih edilerek kullanılır. Beyitte, sevgilinin kaşlarının hasretini çeken aşıkların yeni ay gibi zayıflayıp inceldiği ve “nîm-ten” kaldığı söylenir.

Nîm-ten kaldı meh-i nev gibi çarh-ı gâmda
Şimdi hasret-keş-i ebrûlaruñ ey mihr-i cihân

Otuz beşinci beyitte, ulemâ sınıfına ait bir kıyafet olan “biniş” kullanılır.

Biniş eyler kavî ile cām eger düzd-i elem
Olsa gâret-fiken-i şehri derün-ı mestân

Otuz altıncı beyitte, “kaput” kelimesi kullanılır. Şair, sevgilisine “Ey servi gibi salınan [sevgili] hüzinler evime teşrif etseydin kapıda ayağına sarılırdım.” diye seslenir. Beyitte “kapuda” sözcüğüyle kapı ve palto ve kumaş anlamıyla kullanılan kaput kastedilir. Şair, evinden “külbe-i ahzân” diye bahsederek Hz. Yakup'a telmihte bulunur.

Eyleseñ külb-e-i aḥzânıma teşrif eger
Şarıldırdım **kapuda** pâyıña ey serv-i revân

Otuz yedinci beyitte, “serhaddî” sözcüğü kullanılır. Bu kelime, hem yüksek rütbeli kişilerin kullandığı samur kürk anlamında hem de sınır boylarında bulunan askerlerin kullandığı etekleri ancak dizlere kadar inen kısa kürk anlamına gelir. (Dağlı, 2007: 237) Yüsri beyitte, “Biz bu ser-haddi niçe bekleyelim sultanım diyerek” kelimenin sınır boyu, hudut anlamından da faydalanmıştır.

Biz bu **ser-haddi** niçe bekleyelim sulṭânım
Kalmadı ḳal‘ a-i řâḳatde mühimmât-ı tüvân

Otuz sekizinci beyitte “ferâce” sözcüğü “kerr ü fer” söyleyişinin içinde kullanılır. Ferace günümüzde de kullanılan kıyafetlerden biridir. Akla ilk olarak kadın giysisi gelse de ferace, ilmiye ve sınıfı ve saray erkânı tarafından kullanılan kıyafetlere de ad olmuştur. (Dağlı, 2007: 105-106)

Ziver-i bâr u ber olaydı dıraḥt-ı ecvef
Kerr ü **ferrâca** bu vâdide olurdı şâyân

Otuz dokuzuncu beyitte samurdan yapılmış kürk olan “semmûr” sözcüğü “sem” zehir ve “mûr” karınca anlamlarına gelecek şekilde kullanılır. Şair, sevgilinin kâkülünü zehirli yılanı, ayva tüylerini ise karıncaya benzetir. “Yılan zehri karıncaya koku ile tesir etseydi yeni çıkmış tüyleri kâkülünden kurtulabilir miydi?” diye sorar.

Eylese şemm ile **semm müre** eşer ef iden
Kâkülünden ḥaṭṭ-ı nevhiz bulur mıydı emân

Kırkıncı beyit, günümüzde de devam eden bir gelenekten bahseder. Beyitte kullanılan “paça” sözcüğü; pantolon, don, şalvar gibi kıyafetlerde bacakların çıktığı alt bölüm; bağlama şalvarların altına giyilen bir tür don ve şalvar gibi anlamlara gelir. (Dağlı, 2007: 213) “Kafa” ise tülbent için kullanılır. (Dağlı, 2007: 149) Beyitte şair, paça kelimesiyle paça çorbasını kasteder. Paça çorbasının sarhoşluk nedeniyle çekilen baş ağrısına iyi geldiğini belirtir. Bu gelenek günümüzde de içki üzerine işkembe ve kelle paça çorbalarının içilmesi şeklinde devam etmektedir. Şair, hem iki kıyafet adına yer verir hem de Osmanlı toplumunda bezm kültürüne dair bir geleneği gösterir.

Mey-keşün **paça kafasında** ḳomaz derd-i ḥumâr
Düşse ayağa n’ola ḡam-keş-i lâ‘ l-i cânân

Kırk birinci beyitte, sansar cinsi küçük bir hayvanın postundan yapılan “zerdevâ” kürkü yer alır. (Koçu, 1969: 249) Bir zenginlik belirtisi olan bu kürk beyitte, “Zer devâ-yı maraz-ı fakr idigin bilir.” şeklinde kullanılmış ve kürkün altın gibi değerli olduğu şair tarafından belirtilmiştir.

Zer devâ-yı maraz-ı fakr idigin fehîm eyler
Yüz kızardır kerem erbâbına cerrâr-ı zamân

Kırk ikinci beyitte, küçük cinsli bir tilkinin derisinden yapılan “karsak” kürkü kullanılır. (Dağlı, 2007: 156) “Karsak” sözcüğü beyitte arak ve bâdenin karıştırılması anlamında kullanılmıştır.

Lebi zevkiyle olan eşk-i teriñ neşvesini
Beñzedürdük ‘ arakı bâdeye **karşak** ne zamân

Kırk üçüncü beyitte, yine bir kürk türü olan “nâfe” kelimesi kullanılır. Bu kürk; samur, tilki, tavşan gibi hayvanların karnın bölgesinden elde edilir. Elde edildiği hayvanın adı ile birlikte kullanılır. Nâfe samur kürk, nâfe vaşak kürk gibi. (Dağlı, 2007: 203)

Hande kavk-ı çemenistân-ı hañadur **nâfe**
Zülf-i pür-çinüğe teşbih iden eyler ‘işyân

Kırk dördüncü beyitte, sincap derisinden yapılmış “sincâb” kürk yer alır. Rengi kurşunidir. Bu nedenle kurşuni renk için “sincâbî” de kullanılır. (Koçu, 1969: 206)

Şunasın **câbe** müdâmâne revâ câmı bize
İtmedi Cem dağı bu hürmeti ey pîr-i muğân

Kırk beşinci beyitte, “ton” “al” ve “at” kıyafet adları kullanılır. Günümüzde de kullanılan don şekliyle kullanılan “ton” sözcüğü iç çamaşırı ve elbise anlamına gelir. “Al” ise düğünde damadın boynuna takılan kırmızı bez, kadınların alınlarına bağladıkları ipek kumaş ve gelinlerin başına örtülen uzun kırmızı örtü anlamlarına gelir. (Dağlı, 2007: 28) “At” sözcüğünün ise tek başına bir anlamı yoktur. “At göğüslüğü” ve “At uşağı fesi” şeklinde iki kıyafet adı vardır. Bunlardan ilki, bir çeşit çorap nakışı; ikincisi ise Abdülaziz Han’ın (1861-1876) at uşakları tarafından giyilmiş festir. (Dağlı, 2007: 34) Bu nedenle Yüsrî’nin beyitte “at” sözcüğüyle hangi kıyafeti kastettiği anlaşılamamıştır. Şair, beyitte “ton” sözcüğünü “at tüyünün rengi” anlamıyla kullanarak tevriye yapar.

Mâ’ilim bir **tonı âl ata** ele girmez ise
Yine sâkî mey-i gülgününe kalur meydân

Kırk altıncı beyitte, ayağa giyilen ve günümüzde de kullanılan “terlik” kelimesi tazelik anlamıyla tevriyeli olarak kullanılır.

Bâğ-ı hüsnün giderek bād-ı hazânide eser
Sen bu **terlikle** mi kalsañ gerek ey gonce dehân

Kırk yedinci beyitte “çakşır” kelimesine yer verilir. Şair; geniş pantolon, kıldan dokunan şalvarlık kumaş anlamlarına gelen “çakşır”ı “çakmak eylemi ve aslan anlamındaki “şir” kelimesiyle tevriyeli kullanır. Beytin ikinci mısraında “Zühre-i sevr-i felek” ifadesi yer alır.

İçelüm bâdeyi **çak şir**-i jiyâna dönölüm
Yaralum Zühre-i sevr-i felegi na‘re-zenân

Yüsrî bu beyitte, Zühre yıldızından ve Sevr burcundan bahseder. Divan edebiyatında astronomide Batlamyus sistemi esas alınır. Bu sisteme göre dünyayı kuşatan 9 felek vardır. Ay, Utarid, Zühre, Şems, Merih, Müşterî, Zuhâl gezegenleri ilk yedi feleği oluşturur. Sekizinci felekte ise burçlar bulunur. Dokuzuncu felek ise bütün felekleri kapsayan en büyük felektir. (Yıldırım, 2015: 342) Burçların bulunduğu sekizinci felekte sabit yıldızlarda bulunur. Bu yıldızlardan Zühre Müşterî’nin uğurlu olduğu kabul edilir. On iki burçtan biri olan Sevr (boğa) burcu Zühre yıldızına aittir. (Ağbal, 2012: 258) Sevr kelimesinin anlamından dolayı bu burç edebiyatımızda ağır yükleri ve feleği taşıma özelliğiyle kullanılır. (Yıldırım, 2015: 346) Yüsrî de bu beyitte şarap içip kükreyen bir aslana dönüşerek feleğin öküzünün karnını yaralım der. Şair, beyitte hem Zühre yıldızındaki Sevr burcundan bahseder hem de dünyanın

öküzün boynuzunda taşındığı inancına telmihte bulunur. "Zühre" beyitte "öd" anlamına gelen "zehre" sözcüğüyle tevriyeli kullanılır.

Kırk sekizinci beyitte, ayağa giyilen ve günümüzde de kullanılan "çizme" çizmek eyleminin olumsuz şekli olarak tevriyeli kullanılır.

Çizme pergâr-şîfat ey dil-i püyân-ı kenâr

Vasaî-dâ'ire-i vefk olur kûşba mekân

Kırk dokuzuncu beyit mahlas beytidir.

Yüsriyâ çün der-i şanduka-i tab'ı açdım

Alabildiği kadar **elbise** alsun yârân

[Ey Yüsri, mizacımın sandığının kapağını açtım. Dostlar alabildiği kadar elbise alsın.] Şair, bu beyitte de giysi anlamına gelen libas kelimesinin çoğulu olan "elbise" sözcüğünü kullanır. Yüsri, "sanduka-i tab'ı açdım" diyerek kıyafet adlarıyla yazdığı şiirle, şairliğini ortaya koyduğunu ifade eder. Kıyafetlerin saklandığı sandığın açılması, hem Yüsri'nin yeteneğinin ortaya çıkması hem de kıyafet adlarının görülmesi şeklinde kullanılır. Yüsri, dostların elbise alması ile de hem şiirindeki kelime çeşitliliğini vurgular hem de diğer şairlerin kendisinden öğreneceği şeyler olduğunu ifade eder.

Ellinci beyitte, sözü uzatmamasının nedeninden söz eder.

İtmedümse n'ola tatvîl-i kelâma râğbet

Çün **kubûr yenlisin** ister sözin ebnâ-yı zamân

Yüsri sözü uzatmaya râğbet etmemesinin sebebini, zamanın insanların sözün "kubûr yenlisini" istemesine bağlar. Kubûr, sahtiyandan yapılmış enli bir kuşaktır. Gömlek kollarındaki düğmelenecek yer anlamında da kullanılır. (Derleme Sözlüğü, 2009: 2989) Kubûr sözcüğü, dar olan elbisenin bacak ve kolu için "dar" anlamında da kullanılır. (Pakalın, 1983: 309) "Kubûr kol" ifadesi kolun darlığını belirtir. Yen ise giysi kolu, kol ağzı anlamına gelir. Beyitte "kubûr" sözcüğü yenle birlikte "dar kollar" anlamında kullanılır. Yüsri, zamane insanların sözün uzatılmasından hoşlanmadığını, kısa söz istediklerini "dar kol" ifadesiyle belirtir. Beyitte "kubûr" sözcüğü kabirler anlamıyla tevriyeli kullanılır. Kabirde giyilen kefen "yakasız yensiz gömlek" şeklinde tarif edilir. Yüsri, zamanın insanların dünya malına değer verdiğini ve kabire de dünya malıyla gitmek istediklerini ifade eder.

Elli birinci beyitte, Yüsri kıyafetleri saklamak için kullanılan kumaş anlamındaki "bohça" sözlüğünü kullanır. Metinde bu ikilemenin üstü çizili olmasa da şairin bu sözcüğü bilinçli kullandığı açıktır. Velinimetimize her an "bohça bohça teselli hediyeleri sunalım" diyerek adını vermeden Köprülü-zâde Es'ad Paşa'dan bahseder.

Boğça boğça tuhaf-ı tesliye 'arz eyleyelim

Şâhid-i sem' -i veliyyu'n-ni'amiye her ân

Elli ikinci beyitte, "hil'at" kelimesini kullanır ve Es'ad Paşa'dan bahsetmeye devam eder. Hil'at, padişah ve vezirler tarafından birine mükâfat olarak giydirilen kumaş ya da kürkten yapılmış kaftandır. XVI. yüzyılda başladığı tahmin edilen bu gelenek 1826 yılında II. Mahmud tarafından kaldırılır. (Koçu, 1969:

130) Yüsrî, Es'ad Paşa'yı "sabrın süslü hil'atiyle örtünmüş, kullarına sonsuz nimetler veren Allah'ın takdirine razı olan biri" şeklinde tarif eder.

Ya' nî ol müddeşir-i **hil'at**-i zîbâ-y-şekîb
Râzi-i kısmet-i taqdîr-i cenâb-ı mennân

Elli üçüncü beyit, Köprülü-zâde Es'ad Paşa'nın adının zikredildiği beyittir. Bu beyitte kıyafet adı olarak "çarkab" a yer verilir. Çarkab kıymetli bir kumaş türü ve ipekten ya da yünden dokunan kuşak anlamlarına gelir. (Dağlı, 2007: 66) Şair, Es'ad Paşa'ya "eşsiz bir inci" ve "ırfan ülkesinin çarkab giymiş şahı" diyerek ondan övgüyle bahseder.

Köprülü-zâde yegâne güher Es'ad Paşa
Lâbis-i **çargab**-ı şâh-ı mülk-i 'irfân

Elli dördüncü beyitte, "kabâ" isimli kıyafet kullanılır. Kabâ; cübbe, geniş libas, önü daima açık duran, kapanmayan en üste giyilen kaftan anlamlarına gelir. (Dağlı, 2007: 148)

Şıkşa her çend anı tengî-yi **kabâ**-yı şiddet
Vüs'at-i şabrı ider ol kadar ihşân Sübhân

Elli beşinci beyitte, "kabanîçe" ve "ferace"ye yer verilir. Kabanîçe, hükümdarların şahsına mahsus bir kürk çeşididir. Bazen çok büyük bir iltifat eseri olarak sadrazamlara huzura çıktıkça giydirilirdi. (Dağlı, 2007: 148) Beyitte "Bu kabâ niçe şahânın bedenini kuçmuşdur" şeklinde bir önceki beyitte kullanılan "kabâ" ile tevriyeli kullanılır. İkinci mısradaki kullanılan "fürce" kelimesi kökünden gelir. Bu kelimeyle otuz sekizinci beyitte kullanılan "ferace" adlı kıyafet kastedilmiş olabilir. Ayrıca Kubbealtı Lügati'nde "fereci" adlı bir kıyafetten bahsedilir. Bu kıyafet şeylerin ve ulemaların giydiği çok geniş ve bol bir üstlüktür. Yüsrî beyitte bu iki kıyafeti de kastetmiş olabilir. (Kubbealtı Lügati, fereci, Erişim tarihi: 20.05.2020)

Bu **kabâ niçe** şahânın bedenini kuçmuşdur
Fürce-i şiddet ile vâşıl olur âdem olan

Elli altıncı beyitte, "hârâ" kelimesi kullanılır. İpekli bir kumaş türü olan "hârâ" beyitte sert anlamıyla tevriyeli kullanılır. Yüsrî beyitte zikrettiği elbiselere ve dünya malına değer vermediğini belirtmek üzere "Bu zamanda sert taş gibi yolunda çıplak ölsek de elbise arzusuna düşmeyiz." ifadelerini kullanır.

Düşmezüz dâ' iye-i elbiseye bu demde
Seng-i **hârâ**-veş ölürsek de yolunda 'üryân

Yüsrî, kasidenin son beytinde orada yaşadığı ya da bir süre kaldığı düşünülen Resmo'nun adını zikreder. Şair, bu beyitte kıyafet adı olarak "demirkoparan" anlamına gelen "timur koparan" a yer verir. Demirkoparan, mavi çuhadan yapılmış işlemeli bir ceket, yelek türüdür. (Dağlı, 2007: 82)

Vâşıl-ı sâhil-i âmâli ider fülk-i dilin
Lâ-cerem iskele-i Resmo'da **tîmür koparan**

Sonuç

XVIII. yüzyılda yaşamış olan Yüsrî'nin hayatı ve eserlerine dair bilgi bulunmasa da şairin *Divan*'ı incelendiğinde özellikle kasidelerinde; Divan şiirinin klasik kalıpları dışına çıkan, yenilik ve farklılık arayışında bir şair olduğu söylenebilir. Yüsrî'nin şiirleri, bilgili, Arapça ve Farsça'yı iyi bilen bir şair olduğunu gösterir. Yüsrî, içinde yaşadığı toplumun geçmişine, gelenek ve göreneklerine de hâkim bir şairdir.

Esmâ-yı Libas, Yüsrî'nin giyim alanına ait terimlerle yazdığı bir kasidedir. Şair, kasidede başta tevriye olmak üzere, teşbih, telmih, hüsn-i talil gibi söz sanatlarından faydalanır. Yüsrî'nin bu manzumesi devrinin giyim kuşam kültürüyle birlikte gelenek ve görenekleri hakkında bilgi vermesi bakımından da önemlidir. Yüsrî'nin kullandığı ifade ve kavramlar, şairin Türk kültür, inanış ve geleneklerini iyi bildiğini gösterir.

Esmâ-yı Libâs kasidesiyle ilgili daha önce yapılan çalışmalarda, kasidede 54 kıyafet adına yer verildiği söylenmiştir. Ancak çalışmamız sonucunda şairin 57 beyitten oluşan kasidede toplumun farklı kesimlerince kullanılan 67 kıyafet ve kumaş adına yer verdiği görülmüştür. Şairin ikinci beyitten itibaren eserinde zikrettiği kıyafet ve kumaşlar metindeki sırasıyla şöyledir: Dest-mâl, arak-çîn, fes, sûfî, tâc, gül-i âh, âfitâb, fenâyî, gül-efser, bende, hünkâr, hilâlî, köse, şeşkezî, cûdî, mermer, kâ'im-hâne, gömlek, anterî, kapama, kutnî, sâde, mîrzâyi, burûc, taraklı şal, alaca, çeşm-i bülbül, tuman, peşmi, bâdeli kürdî, girîbân, dâmân, tepe-dâr, tennûre, sandal, dârâyî, kuşak, tolama, kemer-bend, kürdiye, yelek, nîm-ten, biniş, kaput, ser-haddi, ferâce, semmûr, paça, kafa, zerdevâ, karsak, nâfe, sincâb, ton, al, at, terlik, çakşır, çizme, elbise, kubûr yenli, hil'at, çargab, kabâ, kabânîçe, ferace, hârâ, tîmûr koparan. Bu kıyafet ve kumaşlardan "gül-i âh, âfitâb, gül-efser, köse, şeşkezî, cûdî, ka'im-hâne, mîrzâyi, burûc, bâdeli kürdî, çeşm-i bülbül, tepe-dâr, at" ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Yüsrî'nin adını verdiği bu kıyafet ve kumaş adları giyim kuşam literatürümüze katkı sağlayacaktır.

Esmâ-yı Libas kasidesi transkripsiyonu

Esmâ-yı Libâs kasidesinin nüsha karşılaştırmalı metni; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. T.2912 (İ1), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2841 (İ2), Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler No. 515 (M1), Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları No. H. 966 (T1), Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları No. 688/1 (Y1) nüshalarından faydalanılarak oluşturulmuştur. Metinde tercih edilen kelimenin aynı olduğu nüshalar yazılmamış, farklı olan nüsha dipnotta gösterilmiştir.

[İ1 5b] [İ2 6a] [M1 9a] [T1 6b] [Y1 6b] Esmâ-yı Libâsı Müştemil Kaside¹⁷⁴

Fe' ilâtün (Fâ' ilâtün) / Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/Fe' ilün (Fa' lün)

1. Güş tüt¹⁷⁵ hâme-i zînet-dih-i endâm-beyân
Nazm-ı esmâ-yı libâs itse gerek cilve-künân
2. **Dest-mâl** nigeç-i âz-ı **arak-çiniç** iken
Çemen-i¹⁷⁶ gülşen-i âmâlim olur mı reyyân
3. Tâ-benâ-güşa yitişdi haţt-ı nev-hîz¹⁷⁷ dağı¹⁷⁸
İtdi maşşür-ı bilâd-ı **Fesi** hayl-i¹⁷⁹ 'Urbân¹⁸⁰
4. 'Aşk-ı la' liñle şatar erligi halka **şüfi**
Dik bâ-tâc-ı hurûs oldığın eyler iz' ân
5. Sühtegâniñ şavurur başına her gâh **gül-i ah**
Yâsemen-rîz olur lâlelere bād-ı hazân
6. **Āfitāba** irişür zerre mücerredlik ile
Sen de terk eyle **fenâyı** k'ola vuşlat¹⁸¹ âsân
7. Ne' aceb gerdeni bağlansa kedû-yı bezmiñ
Çün **gül-efser** urılır başını dik tutsa hışân¹⁸²
8. Zâbı ider hûş-ı hezârı gül-i bağıñ¹⁸³ **bendi**
Kul ider ehl-i hevâyı belî rüy-ı handân

[Y1 7a]

9. Seveniñ sen¹⁸⁴ kulı ol¹⁸⁵ sevmeyeniñ **hünkârı**¹⁸⁶
Mûra bir kelle şeker mâra görün gürz-i girân
10. Rû'yet-i hâcibi hâcetimi şıyâm-ı hecre
Tutalum eyledi pinhân **hilâli** ramazân

[İ2 6b]

11. Düşürür turesin ebrûları piç ü tâba
Köse mebhâşde abu'l-lihyeyi eyler şu' bân¹⁸⁷

[T1 7a]

12. Her âteşde aluruz **şeşkezi**¹⁸⁸ menzil-gehde
Azmâyişse garaş işte hadeng işte kemân

¹⁷⁴ Esmâ-yı Libâsı Müştemil Kaside: -M1; Esmâ-yı Libâsı Müştemil Kaside'dür T1

¹⁷⁵ tüt: halvet Y1

¹⁷⁶ Çemen-i: Çeşme-i Y1

¹⁷⁷ nev-hîz: nev-hîzi İ1

¹⁷⁸ dağı: ruğı Y1

¹⁷⁹ hayl-i: hayl-i İ2, T1

¹⁸⁰ 'Urbân: 'üryân İ2, M1, T1, Y1

¹⁸¹ vuşlat: vuslata M1

¹⁸² hışân: hışân İ1, İ2

¹⁸³ bağıñ: bağı Y1

¹⁸⁴ sen: -T1

¹⁸⁵ ol: ola T1

¹⁸⁶ hünkârı: hünkârı İ1, Y1

¹⁸⁷ şu' bân: ta' bân İ1, İ2, M1

¹⁸⁸ şeşkezi: şeş-geri İ2

[İ1 6a]

13. Olsa **cüdi** demi tûfân-ı kerem tağ-ı dilim
Fülk-i maşşûdı kımaz vuşlata mevc-i hicrân

[M1 9b]

14. Küşteğânın çoğı **mermer** şarınur maşberede¹⁸⁹
Başı pekligini¹⁹⁰ dildârının eyler i' lân
15. **Ķā'im-hâne**-geh-i kâ'id-i¹⁹¹ mey-hâne velî
Künc-i mescidde alur uykuyı zerrâk-ı zamân¹⁹²
16. Çün hezârân nuķûd-ı dile olduĝ mâlik
Beni **gömlük** yirine hâkle ey h'âce amân
17. Pizen-i 'aķlı zebûn eyledi sihr-i nigeħin
Râh-ı zenlikde ise 'anterî geçdi müjgân
18. Sâķiyâ gel **ķapama ķutnî** fem-i mînâya
Eyleme dîde-i şahbâ-ķeşi gör dü¹⁹³ cihân
19. Hâlden **sâde** ider¹⁹⁴ naķş-ı muşavver ruħuĝı
Bî-nuķaķ nâmeyi daħı güzel¹⁹⁵ oķur yârân
20. Künc-i çeşmünde ider ĝamze-i tâtârına yer
Niçe **mîrzâyı** bucaĝa şoķar ol hân-ı zamân
21. Hiç **burûc** çekilür mi mey eyâ hoķķa dehen
Ne revâ¹⁹⁶ mâ'il-i ma' cûn-ı lebûĝ aĝlaya ķan
22. Beĝzedürse n'ola jengârı **ķaraklı şâla**¹⁹⁷
Her gören şâne-i meşşâţayı zülfünde 'ayân¹⁹⁸
23. Ablak-ı çarħa süvâr olsa da ķalbi **alaca**
Yine menzil alamaz itse ne deĝlü cevelân
24. İdemez şarf-ı nigeħ eşkle **çeşm-i bülbül**
Şebnem-i çarħla ĝülşende ĝülün işi¹⁹⁹ **tuman**
25. **Peşmi** kıoymaz 'acabâ derzi bizüm cämemize
Bâdeli²⁰⁰ **kürdi**²⁰¹ **ĝirbânına** döndi **dâmân**
26. Dilde taşvîr ideli zâtını Bihzâd-ı ĝayâl
O **tepe-dârı** benüm başıma teng oldu cihân

[M1 10a]

¹⁸⁹ maşberede: maşberesi T1
¹⁹⁰ pekligini: beĝligini M1
¹⁹¹ kâ'id-i: kâ'ide M1
¹⁹² zamân: cihân Y1
¹⁹³ gör dü: gördi T1
¹⁹⁴ ider: idi M1
¹⁹⁵ güzel: ĝözlü T1
¹⁹⁶ revâ: devâ İ2
¹⁹⁷ şâla: şâne İ2
¹⁹⁸ 'ayân: hemân M1
¹⁹⁹ işi: hâli Y1
²⁰⁰ Bâdeli: Yâdeli İ2
²⁰¹ kürdi: köri T1

27. Ğarķ olur²⁰² ol mehi āġūŗa ķeken **ten**²⁰³ **nūra**²⁰⁴
ŗanma beyhūde ‘ araķ-riz olur ehl-i devrān

[Y1 7b]

28. Nil-i mazmūna cerim²⁰⁵ oldu ise řab‘-ı selim
Ĥāme **ŗandāl** aŗa bārık-i ĥayāl oldu lebān²⁰⁶
29. Ey şanem ma‘ bed-i İslām-ı **derāy**ı neyler
Ne belā idi²⁰⁷ bizim baŗımıza bu efgān
30. **Ķuŗ aġı** şayd idemez şir-i²⁰⁸ ner-i ser-mesti
Bizi zāhid dilūne **ŗolama** eyle iŗsān

[T1 7b]

31. O mehe hāle-i āġūŗ-ı **kemer-bend** yiter
ŗāmdan neyler ider ‘ azm-i reh-i Hindistān

[İ1 6b] [İ2 7a]

32. Naġme-i **kürdiye** ķevirir be-uŗūl-i evfer²⁰⁹
Eylesem eŗķ-i pür-efŗān²¹⁰ ile āheng-i fiġān²¹¹
33. Uŗdı ĥaŗıŗıyla **yeleklendi** ĥadeng-i ĥüsnı
Ķāmetüm ķabza-i cevrende²¹² daŗı şekl-i kemān
34. **Nim-ten** ķaldı meh-i nev gibi ķarŗ-ı ġamda
ŗimdi ĥasret-ķeŗ-ı ebrūlaruŗ ey mihr-i cihān
35. **Biniŗ**²¹³ eyler ķavl ile cām eger düzd-i elem²¹⁴
Olsa ġāret-fiken-i řehr-i derūn-ı mestān
36. Eyleseŗ ķülbe-i aŗzānıma teŗrif eger
ŗarıldırdım **ķapuda** pāyırıŗa²¹⁵ ey serv-i revān
37. Biz bu **ser-ŗaddi** niķe bekleyelim sultānım
Ķalmadı ķal‘ a-i řāķatde mühimmāt-ı tūvān
38. Ziver-i bār u ber²¹⁶ olaydı²¹⁷ dıraŗt-ı ecvef
Kerr ü **ferrāca** bu vādide olurdı řāyān
39. Eylese²¹⁸ şemm ile **semm müre** eŗer ef‘ iden
Ķākülūnden ĥaŗıŗ-ı nevĥiz bulur mıydı emān

202 olur: ol M1

203 ten: -İ2

204 nūra: tennūra M1

205 cerim: ĥarim T2

206 lebān: divān M1, T1

207 idi: oldu T1

208 şir-i: -İ2

209 Bu mısrada vezin problemlidir.

210 pür-efŗān: bereŗān T1, Y1

211 āheng-i fiġān: āheng-i efgān M1; āheng ü fiġān Y1

212 cevrende: cūdında T1

213 Biniŗ: Cünbüş T1

214 düzd-i elem: derz-i elem M1

215 pāyırıŗa: yanına M1

216 bār u ber: bārūsı T1

217 olsaydı: olaydı T1

218 Eylese: Eylesem Y1

Adres

Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Kayalı Kampüsü-Kırklareli/TÜRKİYE
e-posta: editor@rumelide.com

Address

Kırklareli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of
Turkish Language and Literature, Kayalı Campus-Kırklareli/TURKEY
e-mail: editor@rumelide.com

[M1 10b]

40. Mey-keşin **paça kafasında** komaz derd-i humâr
Düşse ayağa n'ola gam-keş-i lâ' l-i cânân
41. **Zer devâ-yı** marâz-ı fakr idigin fehîm eyler
Yüz kızardır kerem erbâbına cerrâr-ı zamân
42. Lebi zevkiyle olan eşk-i terîh neşvesini
Benzedürdük ' arakı bâdeye **karşak** ne²¹⁹ zamân
43. Hânde kavk-ı çemenistân-ı haşâdur **nâfe**
Zülf-i pür-çînüğe teşbîh iden eyler ' işyân
44. Şunasın²²⁰ **câbe**²²¹ müdâmâne revâ²²² câmı bize
İtmedi Cem dağı bu hürmeti ey pîr-i muğân
45. Mâ' ilim bir **tonîl ata** ele girmez ise
Yine sâkî mey-i gülgününa²²³ kalur meydân
46. Bâg-ı hüsnüñ giderek bād-ı hazânide eser
Sen bu **terlikle** mi kalsañ gerek ey gonce dehân

[Y1 8a]

47. İçelüm bâdeyi **çak şîr**-i jiyâna dönelim
Yaralum Zühre-i şevr-i felegi na' re-zenân
48. **Çizme**²²⁴ pergâr-şîfat ey dil-i püyân-ı kenâr
Vasat-ı dâ' ire-i vefk olur kuşba mekân
49. Yüsrîyâ çün der-i şanduka-i tab' ı açdum

[T1 8a]

Alabildiği kadar **elbise**²²⁵ alsun²²⁶ yârân

[İ1 7a]

50. İtmedümse n'ola tatvîl-i kelâma râğbet
Çün **kubür yeğlisin** ister sözin ebnâ-yı zamân
51. Boğça boğça tuhaf-ı tesliye ' arz eyleyelim
Şâhid-i sem' -i²²⁷ veliyyu'n-ni' amîye her ân

[İ2 7b] [M1 11a]

52. Ya' nî ol müddeşîr-i **hîl' at**-i zîbâ-y-şekîb
Râzi-i kısmet-i taqdîr-i cenâb-ı mennân
53. Köprüli-zâde yegâne güher Es' ad Paşa
Lâbis-i **çargab**-i²²⁸ şâh-ı mülk-i ' irfân

²¹⁹ ne: -İ2

²²⁰ Şunasın: Şusun İ2

²²¹ Şunasın câbe: Şu sen câbe İ2; Şunasın cām T1

²²² revâ: devâ M

²²³ gülgününa: gülgün ile M1

²²⁴ Çizme: Çirme T2

²²⁵ elbise: -M

²²⁶ alsun: +alursa M1

²²⁷ sem' -i: şem' -i Y1

²²⁸ çargab: çar gayb İ1

54. Şıksa her çend anı tengî-yi **ķabā**-yı şiddet
Vüs'at-i şabrı ider ol ķadar ihsān Sübhān
55. Bu **ķabā niçe** şahānın bedenin ķuçmışdur
Fürce-i şiddet ile vāşıl olur ādem olan
56. Düşmezüz dā' iye-i elbiseye bu demde
Seng-i **ķārā**-veş ölürsək de yoluńda 'üryān
57. Vāşıl-ı sāhil-i āmāli ider²²⁹ fülk-i dilin
Lā-cerem iskele-i Resmo'da **tīmūr ķoparan**

Kaynakça

- Acar, A. (2001). *Yüsrî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ağbal, D. (2012). "Kur'an'da Burçlar Mahiyeti ve İnsana Etkisi Bağlamında", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 241-276.
- Argit, B. (2015). Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam. (Ed. A. Bilgin), *Antik Çağ'darı 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Toplum* (c. 4 s. 230-247). İstanbul: İbb Kültür A.Ş.
- Atak, M. (2016). *Yüsrî Ahmed Nazif Dede ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bahadır, S. C. (2015). Osmanlı Sosyal Hayatının Divan Şiirine Yansımaları. (Ed. Ö. Şenödeyici), *Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu* (s. 557-608). İstanbul: Kesit.
- Bilgen, S. (1999). *Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimi 16. yy-19. yy*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozkurt, N. (2009). "Sarı", *İslam Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı*, s. 152-154.
- Çetin, H. (1995). *Kıyafetli Albüm ve Kitaplardaki Osmanlı Kıyafetlerinden Bazı Örnekler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dağlı, B. (2007). *Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet ve Kumaş Adları Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (Haz. A. S. Güneyçal). Ankara: Aydın
- Doğan, M. N. (2011). *Eski Şiirin Bahçesinde*. İstanbul: Yelkenli.
- Erden, A. (1998). *Anadolu Giysi Kültürü/Anatolian Garment Culture*. Ankara: Dumat.
- Ermert, E. (2019). *Ansiklopedik Giyim-Kuşam ve Moda Sözlüğü*. İstanbul: Hayalperest.
- Esin, E. (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatı'nda İkonografik Motifler*. İstanbul: Kabalıcı.
- Goodwin, G. (1997). Osmanlı Kadınının Özel Dünyası. (Çev. S. Gül) İstanbul: Sabah.
- Görünür L. ve Ögel S. (2006). "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları", *İtü Dergisi Sosyal Bilimler* 3 (1), 59-68.
- Himam, D. (2013). "16. Yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu-Batı Etkileşimi, Egzotizm ve Güç", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi* 29, 91-116.
- İpekten, H., İsen, M., Toparlı, R., Okçu, N. ve Karabey T. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Levend, A. S. (2015). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergâh.

- Kayaokay, İ. (2018). *Divan Şiirinde Elbise Terimleriyle Yazılmış Manzumeler*. Ü. Aslan, H. Taş, Ö. Zülfe (ed.), *Bir Devr-i Kadim Efendisi Prof. Dr. Tahir Üzgör'e Armağan* (s. 509-539), Ankara: Yayınevi.
- Koçu, R. E. (1969). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz FB 533/1.
- Onay, A. T. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. (Haz. C. Kurnaz). Ankara: Berikan.
- Özen, M. E. (1981). "Türkçe'de Kumaş Adları", *Tarih Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 33, 291-340.
- Özkan, Ö. (2005). *Divan Şiirinde Sosyal Hayat (14 ve 15. Yüzyıl)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztekin, Ö. (2004). *XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztoprak, N. (2010). "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4, 103-154.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I, II, III*. İstanbul: Milli Eğitim
- Pala, İ. (2009). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı
- Redhouse, S. J. W. (2006). *A Turkish and English Lexicon 3. Edition*. İstanbul: Çağrı.
- Safâyî, M. (2005). *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâidi'l-Eş'âr)*. (Haz. P. Çapan). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Sâlim Efendi. (2005). *Tezkiretü's-Şu'arâ*. (Haz. A. İnce). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Sipahi, B. ve Çetin, A. (2010). "1697-1910 Yılları Arasında Osmanlı Kültüründe Muhasebecilerin Mezar Taşlarının Karakteristik Özellikleri", *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 48, 232-241.
- Sucu, N. (2007). "Zâhid Sûfi Tipinin Kimliği, Divan Edebiyatındaki Yeri ve Sosyal Hayattaki Örnekleri", *İstem* 10, 227-253.
- Şen, F. M., (2007). "Eski Türk Edebiyatında Sosyal Hayat Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 5 (9), 467-506.
- Şeyhi, M. (1989). *Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri IV*. (Haz. A. Özcan). İstanbul: Çağrı.
- Tahir, M. (2016). *Osmanlı Müellifleri II*. (Haz. M. A. Y. Saraç). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tarama Sözlüğü I, II, III, IV, V, VI* (1972). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tezcan, H. (2012). "Modanın Tarihi Dokümanları", *Akdeniz Sanat Hakemli Dergi*, 4-7.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri II*. (Haz. C. Kurnaz, M. Tatçı). Ankara: Bizim Büro.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler VIII*. (1998) İstanbul: Dergâh.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I, II, III, IV, V, VI* (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yıldırım, H. (2012). "Divan Şairlerine Göre Burçlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8 (41), 340-353.
- Yüsri Ahmed Nazîf Dede Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T. 2912
- Yüsri Ahmed Nazîf Dede Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T. 2841.
- Yüsri Ahmed Nazîf Dede Dîvâm*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler No. 515.

Yüsrî Ahmed Nazîf Dede Dîvânı, Milli Kütüphane, 06 Yz A 5357.

Yüsrî Ahmed Nazîf Dede Dîvânı, Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmaları No. H. 963.

Yüsrî Ahmed Nazîf Dede Dîvânı, Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmaları No. H. 966.

Yüsrî Ahmed Nazîf Dede Dîvânı, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları No. 688/1

Yüsrî Ahmed Nazîf Dede Dîvânı, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları No. 1016.

İnternet kaynakları

Aksoyak, İ. (2014). Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü içinde. Erişim adresi:
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusri-ahmed-yusri-efendi>

Kubbealtı Lügati (26.06.2020). Erişim Adresi:

<http://lugatim.com/>

Kubbealtı Lügati (26.06.2020). “Çeşmibülbül”. Erişim Adresi:

<http://lugatim.com/s/%C3%87E%C5%9EM%C4%B0B%C3%9CLB%C3%9CL>

Kubbealtı Lügati (26.06.2020). “Ferecî”. Erişim Adresi:

<http://lugatim.com/s/fereci>

<http://www.yazmalar.gov.tr/>